

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

**II NAUČNI SKUP
STREMLJENJA I NOVINE U
SPECIJALNOJ EDUKACIJI I REHABILITACIJI**

Beograd, 28. decembar 2012.

ZBORNİK RADOVA

Godišnja prezentacija rezultata naučno-istraživačkih projekata
Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
koje finansira
Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Republike Srbije
2011–2014

Beograd 2012.

II naučni skup
Stremljenja i novine u
specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji

Beograd, 28. decembar 2012.

ZBORNİK RADOVA

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača:

Prof. dr Jasmina Kovačević

Urednik

Prof. dr Milica Gligorović

ISBN 978-86-6203-036-8

Zbornik radova će biti publikovan
u elektronskom obliku CD

Tiraž:

200

PROJEKAT 179068

EVALUACIJA TRETMANA STEČENIH
POREMEĆAJA GOVORA I JEZIKA
Rukovodilac projekta: Prof. dr Mile Vuković

PROJEKAT 179025

KREIRANJE PROTOKOLA ZA
PROCENU EDUKATIVNIH POTENCIJALA DECE SA SMETNJAMA
U RAZVOJU KAO KRITERIJUMA ZA IZRADU INDIVIDUALNIH
OBRAZOVNIH PROGRAMA
Rukovodilac projekta: Prof. dr Jasmina Kovačević

PROJEKAT 179017

SOCIJALNA PARTICIPACIJA
OSOBA SA INTELEKTUALNOM OMETENOŠĆU
Rukovodilac projekta: Prof. dr Nenad Glumbić

PROJEKAT 179055

UTICAJ KOHLEARNE IMPLANTACIJE NA EDUKACIJU
GLUVIH I NAGLUVIH OSOBA
Rukovodilac projekta: Prof. dr Sanja Đoković

PROJEKAT 179055

UTICAJ KOHLEARNE IMPLANTACIJE NA
EDUKACIJU GLUVIH I NAGLUVIH OSOBA

Rukovodilac projekta: Prof. dr Sanja Đoković

SOCIODEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE PORODICE KOHLEARNO IMPLANTIRANE DECE

Sanja Ostojčić^{*1}, Sanja Đoković*, Mina Nikolić*, Branka Mikić[#]
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju*
Institut za ORL i MFH KC Srbije, Odsek za audiološku rehabilitaciju[#]

Istraživanja porodice gluve dece zauzima veoma važno mesto u temama razvojne psihologije, ali i drugih grana ove nauke, sociologije, demografije i drugih naučnih disciplina. Porodicu čine nekoliko ljudi koji žive zajedno, najčešće u dve generacije- roditelji i deca, i svako od članova doprinosi formiranju specifičnog načina života i dinamike relacija unutar porodice. Porodica kao celina ima za cilj da odgovori na specifične razvojne i nerazvojne potrebe svakog svog člana. Saznanje o gluvoći i ometenosti deteta, kao traumatski, neočekivan i neželjeni životni događaj dovodi roditelje u egzistencijalnu krizu jer ozbiljno remeti osećaj sigurnosti i poverenja i aktivira različita ambivalentna i nerazrešena osećanja.

Cilj ovog dela istraživanja bio je da se ispita da li sociodemografske karakteristike porodice kohlearno implantirane dece utiču na funkcionisanje deteta sa KI. Pod ciljevi su da se ispitaju sociodemografske karakteristike porodice KI dece u odnosu na mesto boravka, stepen stručne sprema oca i majke, strukturu porodice, materijalno stanje, stambene uslove i nivo zadovoljstva novčanim prihodima.

Istraživanje je izvedeno na uzorku od 30 roditelja kohlearno implantirane dece, starosti od 3 do 10 godina, bez udruženih smetnji u razvoju, koja su korisnici kohlearnog implanta (KI) najmanje godinu dana.

Podaci su dobijeni Upitnikom o stavovima roditelja kohlearno implantirane dece. Rezultati su dobijeni metodama demografske statistike i prikazani su tabelarno i grafički.

Analiza varijanse demografskih varijabli pokazala je da mesto boravka (46,7% Beograd, 53,3% drugi regioni Srbije), nivo stručne sprema roditelja (srednja 66,7% oceva, 73,3% majki), zaposlenost (83,3% oceva, 50% majki), struktura porodice (nuklearna 66,7%, ima brata ili sestru 90%), nivo zadovoljstva novčanim prilikama (za-

---

1 E-mail: snjostojic@gmail.com

dovoljni 53,3%, nezadovoljni 46,7%) nema statistički značajan uticaj na funkcionisanje kohlearno implantirane dece.

Ključne reči: porodica, gluvoća, dete, kohlearni implant

UVOD

Preko 90% od oko 280 kohlearno implantiranih osoba u Srbiji, u poslednjih deset godina, su deca ili adolescenti (Ostojić, Đoković, Mikić i Mikić, 2011). Jedan od najvažnijih faktora koji utiču na krajnje postignuće gluvih kohlearno implantiranih osoba je motivacija roditelja, realna očekivanja i podrška porodice (Beadle, Shore & Wood, 2000). Istraživanja porodice gluve dece (Dimoski, 2005) zauzimaju veoma važno mesto u temama razvojne psihologije, ali i drugih grana ove nauke, sociologije, demografije i drugih naučnih disciplina. U psihološkim istraživanjima porodici se prilazi kao sistemu intimnih, cirkularnih uticaja koji ostavljaju efekte na razvoj svakog pojedinog člana i na porodicu kao celinu (Mihić, Zotović i Petrović, 2006). U tom smislu, porodicu čine nekoliko ljudi koji žive zajedno, najčešće u dve generacije- roditelji i deca, i svako od članova doprinosi formiranju specifičnog načina života i dinamike relacija unutar porodice. Porodica kao celina ima za cilj da odgovori na specifične razvojne i nerazvojne potrebe svakog svog člana (Mihić, Zotović i Jerković, 2006). Gluvoća izaziva različite stepene ometenosti u zavisnosti od vremena kada je nastala. Saznanje o ometenosti deteta, kao traumatski, neočekivan i neželjeni životni događaj dovodi roditelje u egzistencijalnu krizu jer ozbiljno remeti njihova bazična verovanja o životu i bazični osećaj sigurnosti i poverenja i aktivira različita ambivalentna i nerazrešena osećanja (Dragojević, 2007, Dragojević, 2008, Dragojević i Mlačić-Vidojević, 2010).

CILJ ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je izvedeno u okviru šire studije (Ostojić, Đoković i Mikić, 2012) koja je imala za cilj da ispita stavove roditelja gluve dece o kohlearnoj implantaciji. Cilj ovog dela istraživanja bio je da se ispita da li sociodemografske karakteristike porodice kohlearno implantirane dece utiču na funkcionisanje deteta sa KI. Pod-ciljevi su da se ispitaju sociodemografske karakteristike porodice KI dece u odnosu na mesto borav-

ka, stepen stručne sprema oca i majke, strukturu porodice, materijalno stanje, stambene uslove i nivo zadovoljstva novčanim prihodima.

UZORAK I PROCEDURA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je izvedeno na uzorku od 30 roditelja kohlearno implantirane dece, starosti od 3 do 10 godina, bez udruženih smetnji u razvoju, koja su korisnici kohlearnog implanta (KI) najmanje godinu dana. Uzorak je formiran od roditelja čija deca su bila na rehabilitaciji sluha i govora u Beogradu, tokom 2011. i 2012. godine.

Instrument

Podaci su dobijeni Upitnikom o stavovima roditelja kohlearno implantirane dece (Parent Outcome Questionnaire From Pediatric Cochlear Implantation, Archbold and all, 2002) . Namenjen je roditeljima dece do 10 god starosti koja imaju slušno iskustvo sa KI najmanje godinu dana. Upitnik se sastoji od deset skala (74 pitanja) podeljenih u dve grupe: a) detetovo funkcionisanje (komunikacija, opšte funkcionisanje, samopouzdanje, dobrobit i sreća, društveni odnosi, edukacija) i b) proces implantacije (proces, efekti, odluka i podrška detetu).

REZULTATI

Tabela 1 – Uticaj stambenih uslova na delove procesa kohlearne implantacije (rezultati ANOVA)

Funkcionisanje deteta			
	df	F	p
Komunikacija	1	7,053	0,013
Opšte funkcionisanje	1	5,711	0,024
Samostalnost	1	7,836	0,009
Dobrobit i sreća	1	2,211	0,148
Socijalni odnosi	1	5,409	0,028
Edukacija	1	5,258	0,030
Delovi procesa implantacije			
Proces implantacije	1	0,184	0,672
Efekti implantacije	1	2,451	0,129
Odluka o implantaciji	1	0,001	0,976
Nivo podrške	1	7,850	0,009

Prema rezultatima analize varijanse, kao statistički značajne razlike među ispitanicima koji žive u različitim stambenim uslovima, utvrđene su za skorove (u delu koji se odnosi na funkcionisanje deteta): komunikacija, opšte funkcionisanje, samostalnost, socijalni odnosi, edukacija i nivo podrške (u delu koji se odnosi na proces implantacije). Ispitanici koji svoje stambene uslove ocenjuju kao dobre i veoma dobre daju značajno više ocene u svim navedenim oblastima od ispitanika koji smatraju da su njihovi stambeni uslovi loši i osrednji. Ispitivane socio-demografske karakteristike kao što su mesto boravka, školska sprema majke i oca, tip porodice, materijalno stanje i zadovoljstvo novčanim prihodima, nemaju uticaja na delove procesa kohlearne implantacije.

Tabela 2 – Karakteristike porodice KI dece u odnosu na mesto boravka

	Mesto boravka	
	n	%
Beograd	14	46,7
van Beograda	16	53,3
Σ	30	100,0

U ispitivanom uzorku 14 porodica (46.7%) je iz Beograda, a 16 (53.3%) porodica boravi u Vojvodini, zapadnom, istočnom i centralnom regionu Srbije (Raška, Kovin, Sjenica, Valjevo, Surduk, Pancevo, Stari Banovci, Pozarevac, Petrovac na Mlavi, Popović, Zrenjanin i Smederevo). Naše istraživanje je urađeno u rehabilitacionim ustanovama u Beogradu pa su rezultati očekivani. Rehabilitacione ustanove za kohlearno implantirane osobe organizovane su u svim regionima Srbije, sem Kosova.

Tabela 3 – Karakteristike porodice u odnosu na stepen stručne spreme

Stručna sprema	Osnovna ili srednja		Viša ili visoka	
	n	%	n	%
otac	20	66.7	10	33,3
majka	23	76.7	7	23,3

Rezultati istraživanja stepena stručne spreme roditelja pokazuju da nema značajnih razlika između očeva i majki.

Tabela 4 – Karakteristike porodice u odnosu na zaposlenost

Zaposlenost roditelja	Zaposlen-a		Nezaposlen-a	
	n	%	n	%
otac	25	83,3	5	16,7
majka	15	50	15	15

U ispitivanom uzorku roditelja KI dece, ima više zaposlenih očeva (25) od majki (15). Tumačenje dobijenih rezultata istraživanja potvrđuje činjenicu da je proces rehabilitacije sluha i govora zahtevan proces za celu porodicu. Rehabilitacija dece sa KI treba da bude kontinuirana, intenzivna od uzrasta u momentu dijagnoze pa do polaska u školu, a vrlo često i u nižim razredima osnovne škole. Roditelj je aktivan član tima pa samim tim dugogodišnje obaveze u tom procesu ograničavaju profesionalno angažovanje jednog roditelja (češće majke).

Tabela 5 – Karakteristike porodice u odnosu na materijalno stanje i zadovoljstvo novčanim prihodima

	Materijalno stanje		Zadovoljstvo novčanim prihodima	
	n	%	n	%
loše	2	6,7		
osrednje	16	53,3		
dobro	11	36,7		
veoma dobro	1	3,3		
DA			16	53,3
NE			14	46,7

Najveći broj porodica ocenjuje svoje materijalno stanje kao srednje, a najmanje je onih koji svoju materijalnu situaciju opisuju kao veoma dobru (jedna porodica). Zadovoljnih roditelja svojim prihodima u našem uzorku je bilo 53.3% a nezadovoljnih 46.7%.

Karakteristike uzorka koje mogu imati uticaj na ishod procesa KI - U ispitivanom uzorku desetoro dece (33.3%) pohađa redovnu školu a dvadesetoro dece (66.7%) vrtić. Od desetoro školske dece, osam ih imaju odličan uspeh, a po jedno dete vrlo dobar i dobar uspeh u školi. Školski uspeh KI dece pokazuje da kontinuirana rehabilitacija i saradnje sa porodicom ima pozitivan uticaj na ishod KI. Po strukturi, 20 (66.7%) porodica su nuklearne (roditelji i deca) a 10 (33.3%) su prošitene porodice. U ispitivanom uzorku 27 (90%) dece imaju brata ili sestru a 3 (10%) su jedino dete u porodici. U odnosu na zdravstvene probleme u porodici, 24 (80%) nema takvih problema a 6 (20%) uzorka

ima, od čega u 5 porodica se radi o gluvoći drugih članova porodice. U braku je 29 (96.7%) roditelja a 1 (3.3%) par je razveden.

ZAKLJUČAK

Za uspešno funkcionisanje porodice gluvog deteta sa KI, rezultati našeg istraživanja pokazali su, da demografske karakteristike nisu statistički značajne. Neka istraživanja (Sadiković, 2002, Dimoski, 2009) pokazala su da sociodemografske karakteristike porodice imaju značajna uticaj na uspeh u školi. Neke od ispitivanih varijabli koje se odnose na stanovanje, zaposlenost i sl. imaju uticaja na osećanje sreće, sigurnosti i sposobnosti porodice da donosi odluku o KI ali ne na nivou statističke značajnosti. Sociodemografske karakteristike porodica gluve dece sa KI, u našem uzorku, uklapaju se sa standardima prosečne porodice u Srbiji.

LITERATURA

1. Bat-Chava, Y., Deignan, E. (2001). Peer Relationships of Children With Cochlear Implants, *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 6, 186-199.
2. Bat-Chava, Y., Martin, D., Kosciw, J. (2005) Longitudinal improvements in communication and socialization of deaf children with cochlear implants and hearing aids: Evidence from parental reports. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 46:1287-1296.
3. Beadle, A., Shores, A., Wood, E.J. (2000) Parental perceptions of the impact upon the family of cochlear implantation in children. *The Annals of Otology, Rhinology, and Laryngology* 185,111-114.
4. Dimoski, S. (2005). Ciklusi razvoja porodice deteta sa slušnim oštećenjem, *Beogradska defektološka škola*, 1, 1-9
5. Dimoski, S., (2009). *Stavovi prema osobama oštećenog sluha i osobama sa drugim vidovima ometenosti*, Doktorska disertacija, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univezitet u Beogradu.
6. Dragojević, N. (2008). Odlike funkcionisanja porodice sa ometenim detetom, Međunarodna konferencija *U susret inkluziji: dileme u teoriji i praksi*, FASPER, 175-187
7. Dragojević, N. (2007). Prilagodavanje roditelja na ometenost deteta: stvarnost ili mit. U Radovanović D. (ed.): *Nove tendencije u*

specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji. Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju. Univerzitet u Beogradu. 71-85.

8. Dragojević, N., Milačić-Vidojević, I. (2010). Teorije porodičnog funkcionisanja, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, vol. b, br. 2, 357-372.
9. Levine, E. S. (1991). *The psychology of deafness*. New York: Columbia University Press.
10. Mihić, I., Zotović, M., Petrović, J. (2006). Sociodemografske karakteristike porodice, podela posla u kući i vaspitni stilovi roditelja u porodicama na teritoriji Vojvodine. *Pedagoška stvarnost*, 52(1-2), 118-134.
11. Mihić, I., Zotović, M., Jerković, I. (2006). Struktura i sociodemografski korelati porodične klime u Vojvodini, *Psihologija*, vol. 39 (2), 297-312
12. Ostojić, S., Đoković, S., Mikić, B., Mikić, M., (2011). Kohlearna implantacija (u Srbiji i svetu) – istorijski razvoj, *Beogradska defektološka škola*, 17 (3), 379
13. Ostojić, S., Đoković, S., Mikić, M., Mirić, D., Andrić-Filipović, S. (2012). Stavovi roditelja gluve dece o kohlearnoj implantaciji, *Specijalna edukacija i rehabilitacija danas*, Knjiga rezimea Šest međunarodna konferencija u organizaciji FASPERa, str. 91.
14. Sadiković, S. (2002). Neke socio-demografske karakteristike porodica učenika oštećenog sluha i njihov uticaj na uspeh u školi. *Beogradska defektološka škola*, (1-2), 75-85

SOCIODEMOGRAPHIC FEATURES OF FAMILIES WITH COCHLEAR IMPLANTED CHILDREN

Sanja Ostojić*, Sanja Đoković*, Mina Nikolić*, Branka Mikić#
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation*
Clinical Center of Serbia, Clinic for ENT and HNS,
Audiology Rehabilitation Department#

Summary

Numerous researches on families with deaf children have been conducted by developmental psychologists as well as by sociologists, demographics and other scientists. A family consists of several people living together in the same household, usually two generations – parents and children. Each member contributes to specific way of life and relation dynamics within family.

Family as a unit has the goal to fulfill specific developmental and existential needs of each member. Discovery that a child is deaf and handicapped is an extremely traumatic, unexpected and unwanted event in parents' life, thus causing existential crisis in the family due to the loss of safety and confidence, and a lot of ambivalent and unresolved feelings.

The goal of this study was to investigate whether sociodemographic features of the family of cochlear implanted children influence the functioning of the child with cochlear implant. It encompassed the following details: living location, parents' education, family structure, economic status, housing and satisfaction with financial income.

The sample: This study was conducted on 30 families with cochlear implanted children aged between 3 and 10. They have no additional developmental disabilities and have been using cochlear implant for at least one year.

The data were obtained by the Parent Outcome Questionnaire From Pediatric Cochlear Implantation. The results were analyzed using demographic statistics and displayed in tables and graphs.

According to the results of demographic variables variance analysis, 46.7% live in Belgrade (state capital) and 53.3% come from other regions of Serbia. Majority of the parents have high school degree (66.7% of fathers, 73.3% of mothers). In this group 83.3%

of fathers and 50% of mothers are employed. The family is mostly nuclear (66.7%). There are siblings in 90% of the cases. When it comes to overall satisfaction with financial income, 53.3% are satisfied and 46.7% are not, but according to statistical data it does not considerably affect the functioning of cochlear implanted children.

Key words: family, deafness, children, cochlear implant